บทความวิชาการ

กฎหมายเกี่ยวกับสัญญาอัตโนมัติในสหภาพยุโรป

วีณา อนุสรณ์เสนา*
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
* Corresponding Author, E-mail: veena.anusorn@gmail.com*

บทคัดย่อ

ในโลกยุคดิจิทัลปัจจุบัน ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ได้เข้ามามีบทบาทเกือบทุกด้านในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ในแง่ของการทำสัญญา ได้มีการเริ่มใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ในการทำสัญญาโดยเริ่มต้นตั้งแต่การทำคำเสนอ และตอบรับด้วยคำสนองโดยอัตโนมัติ สัญญาอัตโนมัติดังกล่าวสามารถก่อให้เกิดผลผูกพันทางกฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ อย่างไรก็ดี การใช้สัญญาอัตโนมัติยังคงพบกับความท้าทายในประเด็นเรื่องเจตนาของคู่สัญญาเมื่อเกิดการกระทำที่ไม่คาดหมายได้ (Unexpected Action) บทความนี้มุ่งเน้นศึกษาถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องและแนวทางการบังคับใช้สัญญาอัตโนมัติ (Automated Contract) ภายใต้บริบทกฎหมายของสหภาพยุโรป

คำสำคัญ

สัญญาอัตโนมัติ, ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, การกระทำที่ไม่อาจคาดหมายได้

Received: 15/Mar/2026 • Revised: 17/May/2026 • Accepted: 20/June/2026

Legal Aspect on Automated Contract in European Union

Veena Anusornsena

Assistant Professor

School of Law, University of the Thai Chamber of Commerce

Abstract

In today's digital era, Artificial Intelligence (AI) has played a pivotal role in almost every aspect of human daily life. In the context of contracting, AI has been integrated into the contract formation process, beginning with automated offers and acceptances. These automated contracts are considered to establish legally binding effects as electronic transactions. However, there is a challenge of using automated contracts. Unexpected actions possibly occur resulting the challenge of the intent of parties. This article focuses on studying the relevant laws and guidelines for automated contracts within the legal framework of the European Union.

Keywords

Automated Contract, Electronic Transactions, Unexpected Actions

1. บทนำ

ในสหภาพยุโรปมีการใช้ระบบสัญญาอัตโนมัติในประเภทอุตสาหกรรมหลายด้าน ซึ่งการใช้ระบบสัญญาอัตโนมัติเข้ามาช่วยในอุตสาหกรรมเหล่านี้ ทำให้เกิดการทำธุรกรรมในช่วงเวลาที่เป็นเรียลไทม์ (real-time) มากขึ้น ในอุตสาหกรรมภาคการเงินมีการนำสัญญาอัตโนมัติไปใช้ในหลายแง่มุม[1] ได้แก่ การอนุมัติเงินกู้ (loan approvals) และอนุพันธ์อัจฉริยะ (smart derivatives) เพื่อทำให้ข้อตกลงที่มีความซับซ้อนมีความคล่องตัว (streamline) และดำเนินการได้รวดเร็วยิ่งขึ้น การควบรวมและซื้อกิจการ (mergers and acquisitions: M&A) โดยใช้เพื่อช่วยเร่งกระบวนการตรวจสอบวิเคราะห์สถานะ (due diligence) และการเจรจาต่อรอง และการบริหารจัดการวงจรสัญญา (contract lifecycle management) ใช้เพื่อครอบคลุมตั้งแต่ขั้นตอนการร่างสัญญา (drafting) การเจรจาต่อรอง (negotiation) ไปจนถึงการติดตามการปฏิบัติตามข้อสัญญา (compliance monitoring)

[1] Sharmin Chougule, "Automated Contracting in Europe: Developments and Future Directions," *MediaLaws*, February 3, 2025, accessed April 12, 2026, https://www.medialaws.eu/automated-contracting-in-europe-developments-and-future-directions/.

นอกจากนี้ ยังมีการนำระบบสัญญาอัตโนมัติไปช่วยในขั้นตอนการวิเคราะห์และตรวจสอบเอกสาร โดยใช้ “Machine Learning” ในการวิเคราะห์เอกสารทางกฎหมายเพื่อดึงข้อมูลเชิงลึก และประเมินความเสี่ยงและความไม่สอดคล้องกันในข้อตกลงต่าง ๆ ตลอดจนนำไปช่วยในกระบวนการตรวจสอบวิเคราะห์สถานะเพื่อให้มั่นใจว่าการทำสัญญานั้นเป็นไปตามกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง

นอกจากการนำสัญญาอัตโนมัติไปช่วยในอุตสาหกรรมภาคการเงินแล้ว ในสหภาพยุโรปยังมีการนำระบบสัญญาอัตโนมัติไปช่วยในสัญญาเหล่านี้

- สัญญาห่วงโซ่อุปทาน (supply chains) โดยนำไปใช้ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างแบบอัตโนมัติ และการดำเนินสัญญาแบบไดนามิกเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน
- สัญญาประกัน (healthcare) โดยการนำไปใช้ในกระบวนการประมวลผลการเคลมประกันด้วย AI เพื่อให้การจ่ายค่าชดเชยรวดเร็วยิ่งขึ้น
- สัญญาเช่าอัตโนมัติอสังหาริมทรัพย์ (real estate) โดยมีการนำมาใช้งานผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ
- การควบรวมและซื้อกิจการโดยมีการใช้ AI ในการเจรจาต่อรองโดยมีมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องน้อยที่สุด รวมถึงการใช้แพลตฟอร์มเพื่อจัดการการเปลี่ยนผ่านของสัญญาในระหว่างการควบรวมกิจการ ซึ่งช่วยเร่งการตรวจสอบสถานะวิเคราะห์สถานะ

ดังจะเห็นได้ว่า การนำสัญญาอัตโนมัติมาใช้ในสหภาพยุโรป ได้มีการนำมาใช้ในหลายภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น สหภาพยุโรปจึงมีความตื่นตัวในการร่างหลักการหรือแนวทางในการควบคุมการใช้สัญญาอัตโนมัติเหล่านี้

2. กฎหมายสหภาพยุโรปที่เกี่ยวข้องกับสัญญาอัตโนมัติ

ในสหภาพยุโรป ณ ปัจจุบันยังไม่ได้มีการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบสัญญาอัตโนมัติโดยเฉพาะ โดยคณะกรรมาธิการยุโรปกำลังอยู่ระหว่างการหาข้อสรุปว่าควรมีการออกกฎระเบียบสำหรับสัญญาอัตโนมัติหรือไม่ และควรใช้แนวทางตามกฎหมายต้นแบบของ UNCITRAL (UNCITRAL Model Law on Automated Contracting) หรือควรสร้างข้อกำหนดเพิ่มเติมขึ้นมาเองเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของยุโรป[2] โดยในปัจจุบันยังคงมีความไม่แน่นอนในหลายประเด็น เช่น ความสมบูรณ์ของสัญญา (validity) การระบุตัวผู้รับผิดชอบต่อความเสียหาย (liability attribution) และการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

[2] Sharmin Chougule, “Automated Contracting in Europe: Developments and Future Directions,” MediaLaws, February 3, 2025, accessed April 12, 2026, https://www.medialaws.eu/automated-contracting-in-europe-developments-and-future-directions/.

ในปัจจุบัน หากพิจารณาถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และในกฎหมายบางฉบับ มีการกำหนดถึงการใช้ระบบสัญญาอัตโนมัติ (automated contracting) ดังนี้

2.1 กฎหมาย Artificial Intelligence Act (AI Act)

กฎหมาย Artificial Intelligence (AI Act) ได้กลายเป็นกฎหมายหลักในการควบคุมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสหภาพยุโรปซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 2024[3] โดยเป็นกฎหมายที่ออกมาใช้บังคับกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ ในหลายด้านโดยครอบคลุมอย่างกว้างขวาง โดยกฎหมายดังกล่าวไม่ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ แต่อย่างใด แต่เป็นการกำหนดหน้าที่สำหรับผู้ให้บริการปัญญาประดิษฐ์ และองค์กรที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการประกอบธุรกิจ[4]

กฎหมายฉบับนี้จัดประเภทการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ ตามระดับความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดอันตรายโดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับ[5] คือ

1) ไม่สามารถยอมรับได้ (unacceptable risk) ถูกสั่งห้ามใช้งานโดยเด็ดขาด

2) ความเสี่ยงสูง (high risk) ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดด้านความปลอดภัย ความโปร่งใส คุณภาพของข้อมูลและระบบและต้องผ่านกระบวนการ ประเมินความสอดคล้อง (conformity assessment) ก่อนใช้งาน

3) ความเสี่ยงจำกัด (limited risk) ต้องปฏิบัติด้านความโปร่งใส

4) ความเสี่ยงน้อยมาก (minimal risk) จะไม่ถูกควบคุมโดยกฎหมาย

อย่างไรก็ดี กฎหมาย AI ACT ดังกล่าวยังขาดการกำหนดข้อบังคับเฉพาะที่เกี่ยวกับการทำสัญญาอัตโนมัติ โดยมุ่งเน้นไปที่ความโปร่งใส (transparency) ความปลอดภัย (security) และคุณภาพของข้อมูลมากกว่า

2.2 กฎหมาย EIDAS Regulation (Regulation 910/2014)

กฎหมาย Regulation 910/2014 เป็นกฎหมายที่เป็นฐานสำคัญของการทำสัญญาอัตโนมัติทางดิจิทัลในเรื่องของความถูกต้องของลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ กฎหมายดังกล่าวได้วางกรอบกำหนดเป็นอันเดียวกันเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าการทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างธุรกิจมีความปลอดภัย รวดเร็วและมี

---

[3] European Commission, “AI Act Enters into Force,” press release, August 1, 2024, accessed April 20, 2026, https://commission.europa.eu/news-and-media/news/ai-act-enters-force-2024-08-01_en.

[4] EU Artificial Intelligence Act, “EU Artificial Intelligence Act | Up-to-Date Developments and Analyses of the EU AI Act,” accessed April 12, 2026, https://artificialintelligenceact.eu/.

[5] Dimitar Lilkov, “Regulating Artificial Intelligence in the EU: A Risky Game,” European View 20, no. 2 (2021): 166–174, accessed May 1, 2026, https://doi.org/10.1177/17816858211059248.

ประสิทธิภาพระหว่างประเทศในสหภาพยุโรป[6] โดยมีการกำหนดลายเซ็นอิเล็กทรอนิกส์ 3 ระดับ ได้แก่ “Simple Electronic Signature” (SES) “Advanced Electronic Signature” (AES) และ “Qualified Electronic Signature” (QES) โดยระบบสัญญาอัตโนมัติที่ต้องการความผูกพันทางกฎหมายสูงมักต้องใช้ AES หรือ QES ภายใต้ eIDAS เพื่อรับรองความสมบูรณ์ของกระบวนการ

2.3 กฎหมาย GDPR (General Data Protection Regulation)

กฎหมาย GDPR เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนในสหภาพยุโรป โดยในส่วนที่เกี่ยวกับระบบอัตโนมัติในสัญญานั้นได้มีการกำหนดให้การประมวลข้อมูลส่วนบุคคลต้องมีเหตุผลทางกฎหมายตามมาตรา 6 ของกฎหมาย GDPR และในส่วนของการตัดสินใจแบบอัตโนมัติ (automated decision-making: ADM) ได้กำหนดให้สิทธิแก่บุคคลในการที่ไม่ขึ้นอยู่แต่กับการตัดสินใจแบบอัตโนมัติแต่เพียงอย่างเดียว[7]

2.4 กฎหมาย Data Act

กฎหมาย Regulation (EU) 2023/2854 of the European Parliament and of the Council of 13 December 2023 on Harmonised Rules on Fair Access to and Use of Data and Amending Regulation (EU) 2017/2394 and Directives (EU) 2020/1828 หรือกฎหมาย Data Act เป็นกฎหมายส่งเสริมการแข่งขันในตลาดโดยกำหนดให้มีการเคลื่อนไหวของข้อมูล (Data flow) เพื่อให้ข้อมูลสามารถเข้าถึงได้และนำไปใช้ได้มากขึ้น โดยมีผู้ที่สามารถนำข้อมูลไปใช้ได้ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด

ในส่วนของการทำสัญญาโดยระบบอัตโนมัติได้มีการกำหนดให้ผู้ให้บริการในสัญญาอัตโนมัติสามารถใช้ระบบอัตโนมัติในสัญญาแบ่งปันข้อมูล (Data Sharing Agreement) ได้[8]

จากกฎหมายปัจจุบันของสหภาพยุโรป เห็นได้ว่าในสหภาพยุโรปยังคงมีกฎหมายที่ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอสำหรับระบบสัญญาอัตโนมัติ ซึ่งหากพิจารณาถึงหลักการพื้นฐานจากกฎหมายแพ่งในสหภาพยุโรปที่ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศส (French Civil Code) หลักความ

---

[6] European Commission, “eIDAS – Electronic Identification and Trust Services,” accessed May 8, 2026, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/discover-eidas.

[7] European Parliament and Council of the European Union, Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the Protection of Natural Persons with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data (General Data Protection Regulation), art. 22(1), April 27, 2016, accessed May 8, 2026, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016R0679.

[8] European Commission, “Data Act Explained,” accessed May 8, 2026, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/factpages/data-act-explained.

สมบูรณ์ของสัญญาจะขึ้นอยู่กับ เจตจำนงของมนุษย์ (human intention) เป็นหลัก ซึ่งอาจให้เกิดความท้าทายในประเด็นทางกฎหมายว่าสัญญาที่ปัญญาประดิษฐ์สรุปเองโดยไม่มีมนุษย์กดยืนยันสุดท้ายจะมีความผูกพันหรือไม่ และในส่วนของประเด็นความรับผิดของคู่สัญญา ก็อาจทำให้เกิดความท้าทายในประเด็นทางกฎหมายว่าคู่สัญญาจะผูกพันตามข้อสัญญาที่ถูกกระทำขึ้นโดยระบบอัตโนมัติหรือไม่ เนื่องจากกฎหมายในยุโรปส่วนใหญ่มีหลักการว่า คู่สัญญาจะผูกพันตามข้อตกลงที่เกิดจากระบบอัตโนมัติ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าเกิดจากความผิดพลาดที่ไม่ได้มาจากความประมาทของตนเอง โดยในปัจจุบันยังไม่มีบรรทัดฐานคำพิพากษาที่ชัดเจนในยุโรปเกี่ยวกับการจัดการผลลัพธ์ที่คาดไม่ถึง (unexpected action) ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์[9]

3. กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสัญญาอัตโนมัติในสหภาพยุโรป

คดี SCHUFA Holding AG (Case C-634/21)[10]

กรณีศึกษา (Use case) ในสหภาพยุโรปที่เป็นคดีที่ตัดสินด้วยศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรป (CJEU) ตัดสินเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 2023 ได้แก่ SCHUFA Holding AG (Case C-634/21) โดยในคดีนี้ บริษัท SCHUFA เป็นบริษัทเครดิตบูโรที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเยอรมนี โดยบริษัท ฯ นี้ได้ใช้อัลกอริทึมในการคำนวณคะแนนความน่าเชื่อถือทางเครดิต (credit scoring) ของบุคคล โดยรวบรวมข้อมูลจากอดีตเพื่อคาดการณ์ว่าบุคคลนั้นมีความสามารถในการชำระหนี้ในอนาคตได้มากน้อยเพียงใด

โดยประเด็นปัญหาได้เกิดเมื่อมีบุคคลที่ถูกปฏิเสธการทำสัญญาเงินกู้จากธนาคาร เนื่องจากมีคะแนนเครดิตจาก SCHUFA ต่ำเกินไป บุคคลดังกล่าวจึงได้เรียกร้องบริษัท SCHUFA ลบข้อมูลของตนและเปิดเผยที่มาและวิธีการคำนวณดังกล่าว แต่บริษัท SCHUFA ปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่าเป็นความลับทางการค้า และให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าคนที่ตัดสินใจทำสัญญาได้แก่ ธนาคาร ไม่ใช่บริษัท SCHUFA

ศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรปได้ตัดสินว่า การที่ระบบอัลกอริทึมได้ออกคะแนนความน่าเชื่อถือทางเครดิตแล้วส่งให้บุคคลที่สาม ได้แก่ ธนาคารเพื่อนำไปใช้ โดยธนาคารแทบจะใช้ข้อมูลคะแนนความน่าเชื่อถือทางเครดิตตามที่ได้มาร้อยละ 100 จึงถือได้ว่ากระบวนการคำนวณคะแนนนั้นคือ การตัดสินใจ

---

[9] Stefan van Campe and Niels Vandezande, “Can AI Autonomously Conclude a Binding Contract?,” Timelex, March 20, 2025, accessed May 10, 2026, https://www.timelex.eu/en/blog/can-ai-autonomously-conclude-binding-contract.

[10] Court of Justice of the European Union (CJEU), Case C-634/21, SCHUFA Holding (Scoring), judgment of December 7, 2023, accessed May 10, 2026, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62021CJ0634.

โดยอัตโนมัติตามมาตรา 22 ของ GDPR[11] โดยศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรป ได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าหากระบบอัตโนมัติเป็น ปัจจัยชี้ขาด (determinative role) ที่ทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่ได้เข้าทำสัญญา ระบบอัตโนมัตินั้นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมที่เข้มงวดและผู้ที่ถูกระบบอัตโนมัติประเมิน ควรจะมีสิทธิที่จะได้รับทราบเหตุผลเบื้องหลังและมีสิทธิโต้แย้งโดยร้องขอให้ใช้มนุษย์เป็นผู้ตรวจสอบซ้ำ

ในคดี SCHUFA นี้แม้ไม่ได้เป็นการใช้ระบบอัลกอริทึมในการก่อให้เกิดสัญญาประเภทใดประเภทหนึ่งโดยตรง แต่เป็นคดีหลักที่ศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรปได้ตัดสินเกี่ยวกับกระบวนการทำสัญญาอัตโนมัติที่ส่งผลกระทบต่อสัญญาแทบทุกประเภทในชีวิตประจำวันในประเภทสัญญาดังต่อไปนี้

- สัญญาทางการเงิน (financial contracts) ได้แก่ สัญญากู้ยืมเงิน การสมัครบัตรเครดิต หรือการขอสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย
- สัญญาบริการพื้นฐาน (service contracts) ได้แก่ การสมัครสัญญาโทรศัพท์มือถือรายเดือน หรือสัญญาเช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ต้องมีการขอดูเครดิตผู้ใช้บริการก่อนเปิดใช้บริการ
- สัญญาประกันภัย (insurance contracts) โดยเป็นการใช้ระบบอัตโนมัติคำนวณความเสี่ยงเพื่อกำหนดเบี้ยประกันหรือตัดสินใจว่าจะรับประกันหรือไม่
- สัญญาจ้างแรงงาน (employment contracts) โดยเป็นการนำไปใช้ในกระบวนการคัดเลือกใบสมัครอัตโนมัติ (automated screening) ก่อนเรียกสัมภาษณ์

ทั้งนี้ จากคดี SCHUFA นี้เองศาลฯ ได้วางหลักว่าการที่จะปล่อยให้สัญญาถูกปฏิเสธโดยอัลกอริทึมเพียงอย่างเดียวไม่สามารถกระทำได้ ต้องมีการควบคุมโดยมนุษย์อีกชั้นหนึ่ง (human-in-the-loop) และสัญญาอัตโนมัติจะอ้างความลับทางการค้าเพื่อปกปิดความผิดพลาดของระบบไม่ได้และหากเกิดข้อผิดพลาดในการประมวลผลอันส่งผลให้มีบุคคลเสียสิทธิ์ในการเข้าทำสัญญา ผู้ควบคุมระบบต้องรับผิดชอบ

[11] Louis-Philippe Gratton, “Article 22. Automated Individual Decision-Making, Including Profiling,” GDPR Text, accessed May 10, 2026, https://gdpr-text.com/ru/read/article-22/.

คดี Dun & Bradstreet Austria (Case C-203/22)[12]

คดีนี้มีลักษณะคล้ายๆ กับคดีแรกที่ศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรปได้ตัดสินเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2025 โดยเป็นกรณีที่บริษัท Dun & Bradstreet ซึ่งเป็นบริษัทที่ให้บริการข้อมูลธุรกิจระดับโลก (business information service) โดยมีการจัดทำคะแนนความน่าเชื่อถือ (credit score) และสถานะความเสี่ยงของบริษัทต่าง ๆ ทั่วโลก โดยบริษัทในประเทศออสเตรียแห่งหนึ่งพบว่า ข้อมูลที่บริษัท Dun & Bradstreet แสดงในระบบนั้นไม่ถูกต้องและเป็นในเชิงลบ ส่งผลให้บริษัทดังกล่าว ถูกปฏิเสธการเข้าทำสัญญา จากซัพพลายเออร์และสถาบันการเงินหลายราย

บริษัทผู้เสียหายเรียกร้องขอให้บริษัท Dun & Bradstreet เปิดเผยว่าบริษัทมีการใช้อัลกอริทึมหรือเกณฑ์ใดในการคำนวณคะแนนจนออกมาเป็นลบ แต่บริษัท Dun & Bradstreet ปฏิเสธโดยอ้างว่าเป็นความลับทางการค้า และเป็นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทางปัญญาของซอฟต์แวร์

ศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรปได้วางบรรทัดฐานที่เป็นหลักการสำคัญของสัญญาอัตโนมัติไว้ว่า ถึงแม้ว่าบริษัท Dun & Bradstreet จะไม่ใช่คู่สัญญาเอง แต่หากระบบของบริษัทฯ ออกมาเพื่อชี้นำให้ผู้อื่นในการตัดสินใจเข้าทำหรือไม่เข้าทำสัญญา ระบบดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกฎหมายที่เข้มงวด โดยศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรปยังได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า บริษัทต้องมีความโปร่งใสในการเปิดเผยตรรกะเบื้องหลัง (logic involved) เพื่อแสดงให้บุคคลเห็นว่าข้อมูลถูกนำมาประมวลผลอย่างไร เพื่อให้บุคคลดังกล่าวสามารถตรวจสอบความถูกต้องและโต้แย้งได้

คดีนี้เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ Article 30 ของ EU Data Act มีความชัดเจนขึ้นในเรื่องการตรวจสอบว่าสัญญาอัตโนมัติต้องถูกออกแบบมาให้ตรวจสอบได้ (audit trail) โดยเมื่อระบบอัตโนมัติเกิดข้อผิดพลาด (error) มนุษย์ต้องมีสิทธิได้รับคำอธิบายและต้องมี Kill Switch เพื่อเป็นกลไกในการหยุดทำงานและแก้ไขข้อมูลหากพบว่าระบบอัลกอริทึมให้ผลลัพธ์ที่ผิดพลาดอย่างร้ายแรง

กรณีศึกษาของสถาบันกฎหมายยุโรป

จากการศึกษาของสถาบันกฎหมายยุโรป (European Law Institute: ELI) แนวทางกรณีศึกษา (use-case approach) เพื่อทำความเข้าใจว่าเทคโนโลยีบล็อกเชนและสัญญาอัจฉริยะ (smart contracts) ได้มีการเลือกสัญญาอัจฉริยะ ในด้านของคำประกาศเจตนาที่มีผลผูกพันทาง

[12] Court of Justice of the European Union (CJEU), Case C-203/22, Dun & Bradstreet Austria GmbH, judgment of February 27, 2025, accessed May 10, 2026, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62022CJ0203.

กฎหมาย (legally binding declaration of will) โดยสัญญาประเภทนี้สามารถทำหน้าที่เป็นคำเสนอหรือคำสนองได้ด้วยตัวมันเอง

กรณีศึกษาการเสนอขายเหรียญเริ่มต้น (Initial Coin Offerings - ICOs) Use Cases

ลักษณะโดยทั่วไปของสัญญาอัจฉริยะที่ทำหน้าที่ออกโทเคนใหม่จะถูกนำไปติดตั้งบนบล็อกเชน (block chain) โดยมีเงื่อนไขว่า หากมีผู้โอน 0.1 ETH ไปยังที่อยู่ของสัญญาอัจฉริยะนี้ พวกเขาจะได้รับโทเคนใหม่หนึ่งโทเคน

ผลทางกฎหมายของการติดตั้งสัญญาอัจฉริยะดังกล่าวสามารถถือเป็นคำเสนอ (offer) ที่มีผลผูกพันทางกฎหมาย ได้ หากมีข้อมูลที่จำเป็นครบถ้วน เช่น ราคาและคำอธิบายสินค้า และการโอนเงินไปยังสัญญาอัจฉริยะถือเป็นคำสนอง (acceptance)

จากกรณีศึกษาของสถาบันกฎหมายยุโรปได้แสดงให้เห็นว่า สัญญาอัจฉริยะสามารถเป็น (ส่วนหนึ่งของ) ข้อตกลงที่มีผลผูกพันทางกฎหมายได้ ตราบใดที่ได้เข้าเงื่อนไขสำหรับการทำสัญญาตามระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องตามที่กฎหมายกำหนด[13] อย่างไรก็ดี จากการศึกษาข้างต้นนั้น พบว่าอาจเกิดปัญหาจากการใช้สัญญาอัจฉริยะ ดังนี้[14]

(ก) การดำเนินการอัตโนมัติที่ไม่สามารถย้อนกลับได้ (automatic and immutable execution)

โดยปกติแล้ว คุณสมบัติหลักของบล็อกเชน คือ การไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (immutability) และสัญญาอัจฉริยะ (smart contract) คือ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ดำเนินการอัตโนมัติ (self-executing computer programmes) ซึ่งสามารถนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ไม่คาดคิดหากเกิดความผิดพลาดหรือผู้บริโภคต้องการยกเลิกสัญญา

หลักการแก้ไข: ยึดหลักการว่าการคุ้มครองผู้บริโภคต้องเป็นหลักการสำคัญขั้นพื้นฐาน (consumer protection prevails) การไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ของธุรกรรมบล็อกเชน หรือการดำเนินการและบังคับใช้สัญญาอัจฉริยะโดยอัตโนมัติ จะไม่ทำให้ผู้บริโภคสูญเสียสิทธิใด ๆ ที่พวกเขาควรจะได้รับหากมีการทำข้อตกลงที่เทียบเท่ากันนอกบล็อกเชน (off-chain)

หน้าที่ของธุรกิจ: ธุรกิจที่ใช้สัญญาอัจฉริยะ (smart contract) ต้องพิจารณาสิทธิของฝ่ายคู่สัญญาที่อ่อนแอกว่า เช่น ผู้บริโภค ก่อนที่จะนำสัญญาอัจฉริยะ (smart contract) ไปใช้ และต้อง

---

[13] European Law Institute, ELI Principles on Blockchain Technology, Smart Contracts and Consumer Protection: Report of the European Law Institute (Vienna: European Law Institute, 2023), accessed May 10, 2026, https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_Principles_on_Blockchain_Technology__Smart_Contracts_and_Consumer_Protection.pdf.

[14] Ibid.

มั่นใจว่าสิทธิเหล่านั้นสามารถบรรลุผลได้บนบล็อกเชน (on-chain) เช่น โดยผ่านธุรกรรมย้อนกลับ (reverse transaction) หรือ สัญญาอัจฉริยะที่สามารถแก้ไขได้ (modifiable smart contracts)

(ข) ความขัดแย้งระหว่างรหัสคอมพิวเตอร์กับข้อตกลงทางกฎหมาย

เมื่อสัญญาทางกฎหมายที่ทำขึ้นภายนอกบล็อกเชน (off-chain) ถูกแปลเป็นโค้ดเพื่อนำไปปฏิบัติบนบล็อกเชน (on-chain) อาจเกิดความไม่ตรงกันหรือความขัดแย้งระหว่างข้อกำหนดทางกฎหมายกับรหัสที่ถูกเขียนขึ้น

หลักการแก้ไขคือ ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งระหว่างข้อกำหนดในสัญญาที่ทำนอกบล็อกเชน (off-chain) กับเงื่อนไขที่ถูกเขียนโค้ดไว้บนบล็อกเชน (on-chain) ข้อกำหนดของสัญญาที่ทำนอกบล็อกเชน (off-chain) จะมีความสำคัญเหนือกว่า เว้นแต่คู่สัญญาได้ตกลงกันอย่างชัดเจนเป็นอย่างอื่น โดยเหตุผลสนับสนุนคือ เนื่องจากเวอร์ชั่นที่เข้าใจได้ง่ายกว่า (ข้อความที่ไม่ใช่รหัส) จะต้องมีผลเหนือกว่า หากเกิดความขัดแย้งระหว่างรหัสต้นฉบับ (source code) และรหัสไบต์โค้ด (bytecode) รหัสต้นฉบับก็ควรมีผลเหนือกว่าด้วย

(ค) การเพิกถอนสัญญาและการคืนเงิน (unwinding and reversal)

หากเกิดการกระทำที่ไม่คาดคิดทางกฎหมาย เช่น สัญญาเป็นโมฆะ ถูกยกเลิก หรือมีการใช้สิทธิ์ในการถอนตัว (right of withdrawal) ธุรกรรมที่ดำเนินการไปแล้วต้องถูกย้อนกลับ

หลักการแก้ไขคือ เมื่อกฎหมายที่บังคับใช้กำหนดให้มีการเพิกถอนธุรกรรม (unwinding of a transaction) การเพิกถอนดังกล่าวจะต้องเกิดขึ้นโดยธุรกรรมย้อนกลับ (reverse transaction) เว้นแต่บล็อกเชนนั้นอนุญาตให้มีการแก้ไขบล็อกได้ โดยเหตุผลสนับสนุนคือ เพื่อให้มั่นใจว่าสถานะจริงบนบล็อกเชนสอดคล้องกับสถานะทางกฎหมายหลังจากการเพิกถอน

(ง) ความผิดพลาดในการเขียนโค้ดและการแปล (Coding Errors)

ข้อผิดพลาดนี้เป็นข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นในขั้นตอนทางเทคนิคที่อาจส่งผลให้เกิดประเด็นทางกฎหมาย โดยอาจเกิดความผิดพลาดในการแปลรหัสต้นฉบับ (source code) เป็นรหัสไบต์โค้ด (bytecode) ซึ่งส่งผลให้คำเสนอ (offer) ถูกนำเสนอผิดพลาด

หลักการแก้ไขคือ การพิจารณาว่าคู่สัญญาจะถูกผูกพันตามคำเสนอ (offer) ที่ผิดพลาดนั้นหรือไม่ จะต้องถูกทบทวนตามข้อบังคับกฎหมายแพ่งทั่วไป โดยเหตุผลสนับสนุนคือ ยังคงต้องยึดกฎหมายแพ่งเป็นหลักสำคัญในการพิจารณา อย่างไรก็ตาม หลักการเหล่านี้ ไม่ได้กล่าวถึงอย่างชัดเจนในประเด็นเกี่ยวกับ ความรับผิดนอกสัญญา (extra-contractual liability) ในกรณีที่เกิดข้อผิดพลาด

ของซอฟต์แวร์หรือความผิดปกติของการทำงานของแพลตฟอร์ม ซึ่งเป็นระบบนอกเหนือจากการตกลงของคู่สัญญา

4. บทสรุป

หากพิจารณาถึงการกระทำที่ไม่คาดหมายจากระบบอัตโนมัติ สำหรับกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นในสหภาพยุโรปแล้ว ยังไม่มีการให้ข้อมูลแน่ชัดว่าสาเหตุหลักของการกระทำที่ไม่คาดหมายจากระบบอัตโนมัติที่เกิดขึ้นสำหรับกรณีศึกษาข้างต้นเกิดขึ้นจากสาเหตุใด เนื่องจากผู้รับผิดชอบระบบไม่ได้มีการยินยอมให้ข้อมูลของสาเหตุว่าการที่มีการส่งข้อมูลที่ผิดพลาดนั้นเกิดจากการกระทำที่ไม่คาดหมายจากระบบอัตโนมัติที่เกิดจากความผิดพลาดจากการที่มนุษย์ป้อนข้อมูลผิดเข้าไปในระบบ (Input error) หรือเกิดจากการกระทำที่ไม่คาดหมายจากระบบอัตโนมัติที่เกิดจากระบบประมวลผลหรือปฏิบัติการผิดจากข้อมูลหรือเงื่อนไขที่ได้รับ (execution error) หรือแม้แต่เกิดจากการกระทำที่ไม่คาดหมายจากระบบอัตโนมัติที่เกิดจากระบบสร้างผลลัพธ์ที่เกินกว่าขอบเขตที่คู่กรณีคาดหมายได้จากการตั้งค่าเดิม (autonomous deviation)

อย่างไรก็ดี จากกรณีศึกษาของสถาบันกฎหมายยุโรป[15] ข้างต้นได้กำหนดหลักการให้ เจ้าของระบบหรือคู่สัญญาที่เป็นธุรกิจซึ่งเป็นฝ่ายที่นำสัญญาอัจฉริยะมาใช้งานมีความรับผิดชอบอย่างชัดเจนในการป้องกันและแก้ไขการกระทำที่ไม่คาดคิด โดยหลักการดังกล่าว มุ่งเน้นไปถึงประเด็นความรับผิดชอบของผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบระบบอัตโนมัติดังกล่าวมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจกับผู้บริโภค (business to consumer: B2C)

โดยหลักการได้กำหนดให้ กฎหมายจะต้องอยู่เหนือโค้ด (law prevails over code) และความรับผิดชอบของเจ้าของระบบจึงเป็นไปตามหลักการความสมดุลเชิงหน้าที่ (functional equivalence) และความเป็นกลางทางเทคโนโลยี (technological neutrality) โดยความรับผิดชอบหลักของเจ้าของระบบในการจัดการกับการกระทำที่ไม่คาดคิด สามารถสรุปได้ ดังนี้

(1) ความรับผิดชอบก่อนการติดตั้งสัญญาอัจฉริยะ (pre-deployment duty)

เจ้าของระบบมีความรับผิดชอบในการวางแผนและออกแบบโค้ดล่วงหน้า เพื่อให้แน่ใจว่าสิทธิทางกฎหมายจะได้รับการเคารพ ธุรกิจที่ใช้สัญญาอัจฉริยะจะต้องพิจารณาสิทธิของฝ่ายที่อ่อนแอกว่า เช่น ผู้บริโภค ก่อนที่จะนำสัญญาอัจฉริยะไปใช้งาน

[15] ibid.

(2) ความรับผิดชอบในการรักษาความสมบูรณ์ทางกฎหมาย (legal integrity)

โดยเน้นย้ำหลักการที่ว่ากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคเหนือกว่า บนหลักการสำคัญว่ากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคไม่สามารถถูกลบล้างได้โดยสัญญาอัจฉริยะหรือธุรกรรมใด ๆ บนบล็อกเชน (on-chain) และเน้นย้ำหลัก การว่าการดำเนินการและบังคับใช้สัญญาอัจฉริยะโดยอัตโนมัติ จะไม่ทำให้ผู้บริโภคสูญเสียสิทธิใด ๆ ที่พวกเขาจะได้รับจากการทำสัญญาในแบบ (off-chain)

(3) ความรับผิดชอบในการจัดการกับการเพิกถอนสัญญา (unwinding and withdrawal)

ในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด เช่น ผู้บริโภคใช้สิทธิในการถอนตัว (right to withdrawal) เจ้าของระบบมีหน้าที่ในการเขียนโค้ดเพื่อรองรับผลที่ตามมา และต้องมีการดำเนินการย้อนกลับโดยอัตโนมัติ ตลอดจนมีการชดเชยเมื่อไม่สามารถย้อนกลับได้

(4) ความรับผิดชอบต่อเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรม (unfair terms)

ในกรณีที่ผลของการกระทำที่เป็นผลมาจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม เจ้าของระบบจะต้องมีการเยียวยาทันทีให้แก่ผู้บริโภค รวมทั้งต้องมีการเขียนโค้ดใหม่ทั้งหมดสำหรับสัญญาอัจฉริยะ (smart contract) ทั้งหมดที่ได้รับผลกระทบ

อย่างไรก็ตาม หลักการเหล่านี้ ไม่ได้กล่าวถึงอย่างชัดเจน ในประเด็นเกี่ยวกับความรับผิดนอกสัญญา (extra-contractual liability) ในกรณีที่เกิดข้อผิดพลาดของซอฟต์แวร์หรือความผิดปกติของการทำงานของแพลตฟอร์ม (แต่เน้นไปที่ความรับผิดตามสัญญาและการคุ้มครองสิทธิ์ที่มีอยู่)

บรรณานุกรม

EU Artificial Intelligence Act. (2025). EU Artificial Intelligence Act | Up-to-date developments and analyses of the EU AI Act, Accessed April 12,2026, https://artificialintelligenceact.eu/.

European Commission. (2024). AI Act enters into force (Press release). Brussels. Accessed April 20,2026, https://commission.europa.eu/news-and-media/news/ai-act-enters-force-2024-08-01_en.

European Commission. (2025). eIDAS-Electronic Identification and Trust Services, Accessed May 8, 2026, https://digitalstrategy.ec.europa.eu/en/policies/discover-eidas.

European Commission. Data Act Explained, Accessed May 8,2026, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/factpages/data-act-explained.

European Law Institute. (2023). ELF Principles on Blockchain Technology. Smart Contracts and Consumer Protection. Report of the European Law Institute, Accessed May 10, 2026, https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_Princ iples_on_Blockchain_Technology__Smart_Contracts_and_Consumer_Protection.pdf.

Gratton, Louis-Philippe. n.d. "Article 22. Automated Individual Decision-Making, Including Profiling." GDPR Text. Accessed May 10, 2026. https://gdpr-text.com/ru/read/article-22/.

Lilkov, Dimitar. (2021). Regulating artificial intelligence in the EU: A risky game. European View. 20 (2), Accessed May 1, 2026, https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/17816858211059248.

Sharmin Chougule. (2025). Automated Contracting in Europe: developments and future direction, Accessed April 12,2026, https://www.medialaws.eu/automated-contracting-in-europe-developments-and-future-directions/.

Stefan van Campe and Niels Vandezande. (2025). Can AI autonomously conclude a binding contract?, Accessed May 10, 2026, https://www.timelex.eu/en/blog/can-ai-autonomously-conclude-binding-contract.

รูปแบบการอ้างอิงบทความนี้แนะนำ

วีณา อนุสรณ์เสนา. "กฎหมายเกี่ยวกับสัญญาอัตโนมัติในสหภาพยุโรป." (2569) ปีที่ 18 (1) *วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย* 21-33.